

Функціонування і розвиток механізмів державного управління
УДК 35.071

Демидкін Олег Сергійович

аспірант

Полтавського державного аграрного університету

Демидкин Олег Сергеевич

аспирант

Полтавского государственного аграрного университета

Demydkin Oleh

Postgraduate student of the

Poltava State Agrarian University

**ПЛАТФОРМА «ДІЯ» ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ
ЦИФРОВІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ
ПЛАТФОРМА «ДИЯ» КАК ИНСТРУМЕНТ РЕАЛИЗАЦИИ
ПОЛИТИКИ ЦИФРОВИЗАЦИИ ОБЩЕСТВА В УКРАИНЕ
PLATFORM "DPIA" AS A TOOL FOR IMPLEMENTING THE POLICY
OF DIGITALIZATION OF SOCIETY IN UKRAINE**

Анотація. У даний час Україна впевнено виконує цільову програму щодо цифровізації суспільства та найрізноманітніших сфер діяльності, тим самим покращуючи доступність кожної людини до отримання інформації. Політика цифровізації суспільства передбачає здійснення заходів комплексної дії, здатних впливати на економічну, соціальну, науково-технічну та інші сфери суспільного життя, розвиток цифрових інфраструктур, набуття громадянами цифрових компетенцій. Такі продукти цифровізації, як платформа «Дія», уже змінюють життя українських громадян і важливо зрозуміти яким чином це відбувається, щоб спланувати подальші дії уряду щодо цифровізації суспільства.

Нормативно-правове забезпечення політики цифровізації сприяло формуванню чітких її принципів, дотримання яких на практиці є проблематичним. Попри це, цифровізація проникає в публічну сферу, де вона проявляється в таких формах як електронна демократія, цифрове робоче місце, Open data, блокчейн та цифрові платформи. Аналіз використання цифрової платформи «Дія» виявив її переваги і недоліки, що матиме значення для подальшого удосконалення як самого цифрового продукту, так і організації його використання в публічній сфері. При виваженому державному підході цифрові технології будуть стимулювати розвиток відкритого інформаційного суспільства як одного з істотних факторів демократизації, економічного зростання, а також підвищення якості життя громадян. Інтеграція України до європейських і глобальних інформаційних систем та інфраструктури є результатом системного впровадження інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій. Основними завданнями України у сфері цифровізації є подолання інституційних бар'єрів, започаткування проєктів цифрових трансформацій національного рівня, залучення інвестицій, стимулювання розвитку цифрових інфраструктур та формування потреб щодо використання цифрових технологій громадянами.

Ключові слова: інформаційна система, цифровізація суспільства, платформа «Дія», цифрова технологія, державне управління.

Анотація. В настоящее время Украина уверенно выполняет целевую программу по цифровизации общества и разнообразных сфер деятельности, тем самым улучшая доступность каждого человека к получению информации. Политика цифровизации общества предусматривает осуществление мер комплексного действия, способных влиять на экономическую, социальную, научно-техническую и другие сферы общественной жизни, развитие цифровых инфраструктур, приобретение

гражданами цифровых компетентностей. Такие продукты цифровизации, как платформа «Дия», уже меняют жизнь украинских граждан и важно понять каким образом это осуществляется, чтобы спланировать дальнейшие действия правительства по поводу цифровизации общества. Нормативно-правовое обеспечение политики цифровизации содействовало формированию четких ее принципов, соблюдение которых на практике является проблематичным. Несмотря на это, цифровизация проникает в публичную сферу, где она проявляется в таких формах, как электронная демократия, цифровое рабочее место, Open data, блокчейн и цифровые платформы. Анализ использования цифровой платформы «Дия» позволил выявить ее преимущества и недостатки, что имеет значение для дальнейшего усовершенствования как собственно цифрового продукта, так и организации его использования в публичной сфере. При взвешенном государственном подходе цифровые технологии будут стимулировать развитие открытого информационного общества как одного из существенных факторов демократизации, экономического роста, а также повышения качества жизни граждан. Интеграция Украины в европейские и глобальные информационные системы и инфраструктуры является результатом системного внедрения информационно-коммуникационных и цифровых технологий. Основным заданием Украины в сфере цифровизации является преодоление институциональных барьеров, внедрение проектов цифровых трансформаций национального уровня, привлечение инвестиций, стимулирование развития цифровых инфраструктур и формирование потребностей использования цифровых технологий у граждан.

Ключевые слова: информационная система, цифровизация общества, платформа «Дия», цифровая технология, государственное управление.

Summary. Currently, Ukraine is confidently implementing a targeted program to digitize society and a variety of activities, thereby improving everyone's access to information. The policy of digitalization of society provides for the implementation of measures of integrated action that can affect the economic, social, scientific, technical and other spheres of public life, the development of digital infrastructures, the acquisition of digital competencies by citizens. Digitization products such as the Diya platform are already changing the lives of Ukrainian citizens, and it is important to understand how this is happening in order to plan the government's next steps in digitizing society. Regulatory and legal support of digitalization policy has contributed to the formation of clear principles, compliance with which is problematic in practice. Nevertheless, digitalization is penetrating the public sphere, where it manifests itself in forms such as e-democracy, digital workplace, Open data, blockchain and digital platforms. Analysis of the use of the digital platform "Action" revealed its advantages and disadvantages, which will be important for further improvement of both the digital product and the organization of its use in the public sphere. With a balanced state approach, digital technologies will stimulate the development of an open information society as one of the essential factors of democratization, economic growth, as well as improving the quality of life of citizens. Ukraine's integration into European and global information systems and infrastructure is the result of the systematic implementation of information and communication and digital technologies. Ukraine's integration into European and global information systems and infrastructure is the result of the systematic implementation of information and communication and digital technologies. The main tasks of Ukraine in the field of digitalization are overcoming institutional barriers, launching digital transformation projects at the national level, attracting investment, stimulating the development of digital infrastructures and creating needs for the use of digital technologies by citizens.

Key words: *information system, digitalization of society, platform Diia", digital technologies, public administration.*

Постановка проблеми. Розвиток цифрового суспільства в Україні є динамічним процесом і прискорення переходу суспільства до цифрових технологій вимагає не лише нових інженерних знань, а й навчання та використання стимулів щодо впровадження таких технологій в українських секторах економіки, а також в сфері державного управління з метою покращення ефективності їх діяльності, конкурентоспроможності та благополуччя населення. Політика цифровізації суспільства передбачає здійснення заходів комплексної дії, здатних впливати на економічну, соціальну, науково-технічну та інші сфери суспільного життя, розвиток цифрових інфраструктур, набуття громадянами цифрових компетенцій. Такі продукти цифровізації, як платформа «Дія», уже змінюють життя українських громадян і важливо зрозуміти яким чином це відбувається, щоб спланувати подальші дії уряду щодо цифровізації суспільства. Тому дослідження результативності платформи «Дія» є своєчасним і актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвитку цифровізації та її проблемам останнім часом присвячується все більше наукових робіт економічного, соціального, правового та управлінського характеру. Зокрема доктор політичних наук О. Соснін зосереджує увагу на питаннях інтелектуальної власності на цифрові продукти та впливу цифровізації на суспільство, простежуючи її еволюцію [1]. Учені все не знайшли спільного бачення як щодо змісту цифровізації [2; 3], так і щодо її ролі в розвитку сучасного суспільства [4; 5]. Дж. Скотт, наприклад, відмічаючи, що цифровізація с кожним роком стає все витонченішою, застерігає, що при цьому виявляються, як мінімум, два ризики: «...дегуманізація і втрата конфіденційності із загрозою безпеці даних і «керованістю» [6]. Тож

процеси цифровізації потребують подальшого осмислення та вивчення впливу цифрових інструментів на суспільство.

Метою дослідження є окреслення основних принципів цифровізації суспільства та виявлення переваг і недоліків використання цифрової платформи «Дія» у публічній сфері.

Виклад основного матеріалу. З метою прискореного розвитку інформаційного суспільства в Україні був прийнятий Закон «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки», який одним з головних пріоритетів України визначає «...прагнення побудувати орієнтоване на інтереси людей, відкрите для всіх і спрямоване на розвиток інформаційне суспільство, в якому кожен міг би створювати і накопичувати інформацію та знання, мати до них вільний доступ, користуватися і обмінюватися ними, щоб надати можливість кожній людині повною мірою реалізувати свій потенціал, сприяючи суспільному і особистому розвитку та підвищуючи якість життя» [7]. В останнє десятиліття в Україні спостерігається помітний прогрес у сфері цифрових послуг та в цілому в цифровізації багатьох суспільних взаємодій, економічних процесів, воєнної справи тощо.

У Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 рр. (далі – Концепція) цифровізацію тлумачать як «...насичення фізичного світу електронно-цифровими пристроями, засобами, системами та налагодження електронно-комунікаційного обміну між ними, що фактично уможливорює інтегральну взаємодію віртуального та фізичного, тобто створює кіберфізичний простір» [8]. Безумовно, така електронно-комунікаційна взаємодія означає, що партнерство і співробітництво у різних суспільних сферах має будуватися на основні принципів цифровізації. Однак, дотримання цих принципів залишається проблематичним (табл. 1).

Принципи цифровізації та проблеми їх дотримання в Україні

Принципи цифровізації	Проблеми дотримання принципів цифровізації
1. Рівний доступ до послуг, інформації та знань, що надаються на основі інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій	– неякісний інтернет-зв'язок; – залежність від зарубіжних програмних продуктів і технологій; – невисокий рівень доходів населення; – обмеженість доступу до інтернету в сільській місцевості
2. Створення переваг у різноманітних сферах повсякденного життя	– консерватизм систем охорони здоров'я та освіти; – переміщення ІТ-фахівців до зарубіжних компаній; – поширення кібер-злочинності; – поглиблення економічної нерівності
3. Досягнення цифрової трансформації галузей економіки, сфер діяльності, набуття ними нових конкурентних якостей та властивостей	– економічна корупція; – паралельне використання електронного та паперового документообігу; – знеособленість спілкування; – зменшення можливості встановити відповідальність
4. Створення контенту, насамперед українського, відповідно до національних або регіональних потреб	– регіональна неоднорідність; – яскраво виражена двомовність населення (зменшується під впливом війни з Росією); – слабкість регіональних інформаційних систем; – недостатність професійних кадрів
5. Орієнтування на міжнародне, європейське та регіональне співробітництво з метою інтеграції України до ЄС, виходу на європейський і світовий ринок	– відсутність чітких перспектив вступу до ЄС; – несприйняття України як частини європейської спільноти; – мовні бар'єри
6. Стандартизація	– уніфікація стандартів; – недостатня участь фахівців в розробці міжнародних стандартів цифровізації
7. Півщення рівня довіри і безпеки	– кібершахрайство; – витік персональних даних; – втручання в приватне життя; – відсутність надійних методів захисту інформації
8. Цифровізація державного управління	– опір всередині системи публічного управління; – політична упередженість; – «кумівство»; – незадовільний зв'язок між реєстрами

Джерело: узагальнено автором на основі [8]

У публічному управлінні цифровізація здійснюється в різних формах:
– *електронна демократія*. В Україні електронна демократія перебуває на початковому етапі розвитку і тісно пов'язана із суспільно-політичними явищами. Головними складовими розвитку електронної демократії є: е-парламент, е-голосування, е-правосуддя, е-медіація (досудове вирішення спорів), е-референдуми, е-консультації, е-петиції, е-політичні кампанії, е-опитування. Одним з найбільш перспективних напрямів розвитку цифровізації публічного управління є електронне голосування виборців.

Це найпростіша форма електронної демократії, однак її реалізація містить велику кількість політичних та організаційних викликів. Водночас саме ця форма поступово впроваджується в різних країнах світу. Оснащення процесу голосування громадян електронними засобами є питанням оптимізації виборчих технологій в Україні. Електронне голосування та вибори за відповідних умов можуть бути більш чесними, прозорими та ефективними, ніж традиційні. Голосування через Інтернет полегшує доступ до процедури волевиявлення для значно більшої кількості громадян, підвищує загальну оперативність отримання результатів голосування, дає можливість скористатися своїм виборчим правом дистанційно. Можливість електронного голосування в Україні дозволить залучити до виборчого процесу набагато більшу кількість громадян, особливо молодь, що покращить репрезентативність та якість виборів [8];

– *цифрове робоче місце* державного службовця. Дозволяє забезпечити гнучкість щодо методів виконання посадових обов'язків державними службовцями, яка стимулює їх спільну роботу та взаємодію, підтримує децентралізовані та мобільні робочі середовища, передбачає вибір технологій для роботи. Перевагами цифрових робочих місць є зменшення витрат на апаратне забезпечення, офісні приміщення, відрядження;

– *Open data (відкриті дані)*. Сприяє доступності інформації для її використання та розповсюдження будь-якою особою за умови дотримання правил атрибуції та/або подібної ліцензії (share-alike). Серед відкритих даних окрема увага приділяється відкритим державним даним як інструменту оцінки та контролю роботи органів державної влади. Відкриті дані публікуються як у вигляді неопрацьованих (“похідних”) даних, так і у вигляді структурованих даних з визначеними налаштуваннями. Відкриті дані доступні через відкриті програмні інтерфейси, однак до них не застосовуються обмеження, зумовлені торговими марками або авторськими правами;

– *блокчейн*. Як технологія довіри, блокчейн у державному секторі використовується для електронних референдумів, петицій, голосування та інших сервісів електронного урядування. Блокчейн забезпечує високоефективні механізми захисту цілісності та доступності інформації та дозволяє створювати повністю децентралізовані системи;

– *цифрові платформи*. Дозволяють прискорити виконання завдань, підвищувати ефективність публічного управління, зменшуючи вартість діяльності та час виконання. Державні органи використовують “цифрові” платформи для спрощення та оптимізації внутрішніх процесів, поліпшення взаємодії з громадянами та зменшення витрат. Державна цифрова платформа, на відміну від приватних, не орієнтована на отримання прибутку, оскільки створюється з метою поліпшення надання державних послуг за рахунок цифровізації процесів [9].

Розглянемо сутність цифрової державної платформи «Дія» (скорочено від «Держава і я»), яка є програмним продуктом, розробленим Міністерством цифрової трансформації України у 2019 році і введеним у вжиток у 2020 році. Платформа «Дія» створена на основі концепції «Держава в смартфоні», головною ідеєю якої було створення можливості для комунікації громадянина з органами влади за допомогою телефона [10].

16 грудня 2019 р. було запущено бета-тест мобільного застосунку Дія, який надавав доступ зі смартфона до цифрового посвідчення водія та свідоцтва про реєстрацію транспортного засобу. За півтори місяці бета-тестування застосунку Міністерство цифрової трансформації отримало заявки від 58 тисяч водіїв, з яких 32,5 тис. взяло участь у публічному бета-тестуванні, і вже 6 лютого 2020 року відбулася офіційна презентація застосунку «Дія» за участі вищого керівництва держави. 2 квітня було запущено портал державних послуг «Дія», на якому вже можна було отримати 27 державних послуг онлайн, також у квітні з'являються цифровий студентський квиток та електронні версії ID-картки та закордонного біометричного паспорта громадянина України. 2 червня у застосунку оновили налаштування та додали QR-сканер для зручного зчитування та верифікації документів і декілька разів було оголошено про підготовку до першого масштабного оновлення.

5 жовтня 2020 року Міністерство цифрової трансформації України презентувало масштабне оновлення Дії («Дія 2.0») – нові електронні послуги у застосунку та на порталі. До застосунку додали три нові документи, такі як свідоцтво про народження дитини, цифровий індивідуальний податковий номер та довідку внутрішньо переміщеної особи. Також у застосунку з'явилася можливість передачі копії документів із телефону, а також перегляду штрафів за порушення ПДР і боргів за виконавчими провадженнями.

За даними міністра цифрової трансформації України, на кінець 2021 року застосунком «Дія» користувалося понад 12 млн українців, що майже у п'ять разів більше, ніж було у попередньому році (2,5 млн осіб) [11]. У застосунку можна отримати 15 послуг та оформити 9 різних документів. 30 березня 2021 року Верховною Радою України було ухвалено закон, згідно з яким електронні паспорти у Дії зможуть застосовуватися на рівні із паперовими документами, починаючи із 23 серпня 2021 року. Україна стала

першою країною у світі, у якій електронні паспорти мають таку ж юридичну силу, як їх фізичні аналоги. Таким чином, Україна впевнено рухається до створення цифрового суспільства і робить успішні кроки в сферах цифровізації та діджиталізації публічного управління.

Проте, разом із перевагами цифрова платформа «Дія» має ряд недоліків (табл. 2), обумовлених об'єктивними та суб'єктивними чинниками, виникнення яких було неминучим, зважаючи на швидкість впровадження цифрової платформи.

Таблиця 2

Переваги та недоліки цифрової платформи «Дія»

Переваги	Недоліки
Створення бренду «держава в смартфоні» та підвищення рейтингу України серед інших європейських країн	Непідготованість осіб старшого віку до використання цифрових платформ
Налагодження комунікації громадян з органами влади та їх залучення до публічного управління	Неоднорідність впровадження сучасних цифрових технологій в різних сферах суспільного життя
Надання державних послуг в режимі «онлайн»	Швидке застарівання технічних пристроїв у користувачів, які не мають професійного досвіду їх оновлення
Взаємодія з іншими країнами в сфері електронного урядування	Слабка цифрова безпека, загроза злому серверів та втрати даних
Економія витрат часу користувачів	Значна кількість помилок, виправлення яких забирає багато часу (наприклад, помилки у covid-сертифікатах)
Зручність та доступність інтерфейсу в мобільному додатку	Відсутність медичних вкладок для надання послуг в даній сфері
Наявність електронних документів в додатку	Існування вимог в органах влади щодо надання паперових документів, що зменшує потребу в цифрових додатках
Швидка ідентифікація через BankID	Не все населення користується електронними банківськими додатками
Верифікація документів за допомогою QR - коду	

Джерело: авторська розробка

Висновок. Результати дослідження дають можливість стверджувати, що політики цифровізації в Україні має позитивні наслідки як в державному управлінні, так і в соціально-економічній сфері. Створені електронно-комунікаційні взаємодії означають, що партнерство і співробітництво у

різних суспільних сферах має будуватися на основні принципів цифровізації, задекларованих Концепцією розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки. Однак дотримання принципів цифровізації на сьогоднішній день є проблематичним. Не зважаючи на це цифровізація швидко проникає в сферу публічного управління і її основними формами є: електронна демократія, цифрове робоче місце, Open data, блокчейн, цифрові платформи. Проаналізувавши використання цифрової платформи «Дія», відмітимо зручність, простоту, прозорість та ефективність використання даного цифрового продукту, який виступає одним із важливих інструментів реалізації політики цифровізації. Надання державних послуг в режимі «онлайн» можна розглядати як один з кроків до боротьби з корупцією в державних органах, оскільки процедура надання послуги стає більш прозорою та швидкою. Порівняння переваг і недоліків цифрової платформи «Дія» свідчить про її успішність та великий потенціал, однак наявність недоліків змушує знаходити варіанти її технічного удосконалення та мінімізувати ризики її застосування в публічній сфері. Усе це свідчить про необхідність проведення більш глибоких досліджень щодо цифровізації публічного управління.

Література

1. Соснін О. Цифровізація як етап становлення цифрового суспільства знань. URL: <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/tsyfrovizatsiya-yak-etap-stanovlennya-tsyfrovogo-suspilstva-znan/> (дата звернення 03.06.2022).
2. Хлебінська О. І. Теоретичні підходи до цифровізації та цифрової трансформації. URL: <http://confmanagement.kpi.ua/proc/article/view/230519> (дата звернення 03.06.2022).

3. Дубина М., Козлянченко О. Концептуальні аспекти дослідження сутності діджиталізації та її ролі в розвитку сучасного суспільства. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2019. № 3 (19). С. 21-32.
4. Чмерук Г. Цифровізація – тренд світового розвитку, який визначає розвиток економіки. *Економічний простір*. 2020. (153). С. 18-24. URL: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/153-3> (дата звернення 03.06.2022).
5. Хаустов М., Бондаренко Д. Цифровізація: здобутки та загрози для суспільства. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/interconf/article/view/11577/10792> (дата звернення 03.06.2022).
6. Скотт Дж. Цифровізація суспільства. URL: <https://newacropolis.org.ua/articles/tsyfrovizatsiya-suspilstva> (дата звернення 03.06.2022).
7. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки: Закон України від 9 січня 2007 року № 537-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-16#Text> (дата звернення 04.06.2022).
8. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 р. № 67-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text> (дата звернення 04.06.2022).
9. Кохан В. П. Цифрова платформа як інструмент цифрової економіки. *Право та інновації*, 2021. № 1 (33). С. 29-34.
10. Держава у смартфоні: в Україні презентували мобільний додаток «Дія». URL: <https://www.rv.gov.ua/news/derzhava-u-smartfoni-v-ukrayini-prezentovali-mobilnij-dodatok-diya> (дата звернення 04.06.2022).

11. Кількість користувачів «Дії» за рік зросла майже в п'ять разів. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3374555-kilkist-koristuvaciv-dii-za-rik-zrosla-majze-u-pat-raziv-fedorov.html> (дата звернення 04.06.2022).

References

1. Sosnin O. Cyfrovizacija jak etap stanovlennja cyfrovogho suspiljstva znanj. URL: <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/tsyfrovizatsiya-yak-etap-stanovlennya-tsyfrovogo-suspilstva-znan/> (data zvernennja 03.06.2022).
2. Khlebynsjka O. I. Teoretychni pidkhody do cyfrovizaciji ta cyfrovoji transformaciji. URL: <http://confmanagement.kpi.ua/proc/article/view/230519> (data zvernennja 03.06.2022).
3. Dubyna M., Kozljanchenko O. Konceptualjni aspekty doslidzhennja sutnosti didzhytalizaciji ta jiji roli v rozvytku suchasnogho suspiljstva. Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnja. 2019. # 3 (19). S. 21-32.
4. Chmeruk, Gh. Cyfrovizacija – trend svitovogho rozvytku, jakyj vyznachaje rozvytok ekonomiky. Ekonomichnyj prostir. 2020. (153). S. 18-24. URL: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/153-3> (data zvernennja 03.06.2022).
5. Khaustov M., Bondarenko D. Cyfrovizacija: zdotuky ta zagrozy dlja suspiljstva. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/interconf/article/view/11577/10792> (data zvernennja 03.06.2022).
6. Skott Dzh. Cyfrovizacija suspiljstva. URL: <https://newacropolis.org.ua/articles/tsyfrovizatsiya-suspilstva> (data zvernennja 03.06.2022).
7. Pro Osnovni zasady rozvytku informacijnogho suspiljstva v Ukraini na 2007–2015 roky: Zakon Ukrainy vid 9 sichnja 2007 roku # 537-V. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-16#Text> (data zvernennja 04.06.2022).

8. Pro skhvalennja Koncepciji rozvytku cyfrovoji ekonomiky ta suspiljstva Ukrainy na 2018–2020 roky ta zatverdzhennja planu zakhodiv shhodo jiji realizaciji: Rozporjadzhennja Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 17 sichnja 2018 r. # 67-r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text> (data zvernennja 04.06.2022).
9. Kokhan V. P. Cyfrova platforma jak instrument cyfrovoji ekonomiky. Pravo ta innovaciji, 2021. # 1 (33). S. 29-34.
10. Derzhava u smartfoni: v Ukraini prezentuvaly mobiljnyj dodatok «Dija». URL: <https://www.rv.gov.ua/news/derzhava-u-smartfoni-v-ukrayini-prezentuvali-mobilnij-dodatok-diya> (data zvernennja 04.06.2022).
11. Kil'kist'j korystuvachiv «Diji» za rik zrosla majzhe v p'jatj raziv. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3374555-kilkist-koristuvaciv-dii-za-rik-zrosla-majze-u-pat-raziv-fedorov.html> (data zvernennja 04.06.2022).